

Presidendi rahvaluulepreemia ning aasta 2011 Eesti Rahvaluule Arhiivi kogumistöös

Emakeelepäeva eelõhtul, 13. märtsil andis Eesti Vabariigi President Toomas Hendrik Ilves Eesti Kirjandusmuuseumis üle 2011. aasta rahvaluule kogumispreemiad. Samas tegi Eesti Rahvaluule Arhiiv kokkuvõtteid ka 2011. aasta kogumistööst ning tunnustati parimaid vabatahtlikke kogujaid. Eesti Vabariigi Presidendi rahvaluulepreemia on rahaline autasu, millega tunnustatakse rahvaluulearhiivi vabatahtlikke kaastöölisi. Preemia eelkäijaks on aastatel 1935–1940 jagatud Riigivanema autasu parimatele rahvaluulekogujatele.

Arhiivi kogumistöö taustal sobivad möödunud aasta märksõnadeks kultuuride paljusus ning erinevad kultuuritahud. Meie seas elab erinevaid subkultuure, eri konfessioone, eri elustiile ning erinevaid traditsioone tunnistavaid inimesi. Ka 2011. aasta kogumistöö eest presidendi preemia saanud inimesed on talletanud just nende märksõnadega hõlmatavat.

Leelo Kund ja **Margit Korotkova** (MTÜ Koostöö- ja arenduskoda Võhandu) andsid aastal 2011 Eesti Rahvaluule Arhiivile üle oma Setumaa välitöödel (2008–2010) projekti “Õigeusu ja rahvapärane traditsioon Setumaal ning selle lähialadel” käigus kogutud ja korrastatud ning andmetega varustatud materjalid: 277 arvutilehekülge tekstina, 217 digifotot, 61 helifaili intervjuudega ja 6 videofaili. Projekti toetas Leader-meetme kaudu PRIA. Territoriaalselt hõlmasid välitööd Räpina ja Mikitamäe valda. Intervjueriti 58 kohalikku inimest (vanus 42–89 aastat), küsitletute seas oli nii setusid kui ka vene rahvusest inimesi. Vestluste keskmes olid projekti nimetusele vastavalt usund ja kombestik (nii kiriku- ja koguduste elu kui ka rahvauskumused, pühadekombed jne), kuid sinna lisandus pärimuslik ja biograafiline taust.

Age Kristel Kartau on alates 2008. aastast salvestanud Tai massaaži Eestisse toojate elulugusid, küsitletud on massööre ja massaažiõpetajaid. Kultuurilooliselt on tegemist äärmiselt huvitava materjaliga, mis annab ülevaate alternatiivmeditsiini ühe suuna arenguloost. Kuid nagu iga eluloolise materjali puhul, tulevad ka antud elulugudesse sisse ühiskondlikud teemad, ning nii saab nende kaudu ka ülevaate Eesti elust üldisemalt. Et tegemist on väikese rühma spetsiifilise pärimusega, tuleb siin esile tõsta preemiasaajat ning laiemalt arhiivi kaastöölise vajalikkust, sest ilma eelteadmiste ja kontaktideta ei ole võimalik vajalikul tasemel intervjuusid läbi viia.

Kokku on Age-Kristel Kartau 2010. ja 2011. aastal arhiivile üle andnud 48 tundi helisalvestisi ja nende salvestuste litereeringuid 300 lk ulatuses.

Triin Kusmin on pärandkultuuri jäädvustamisel ning säilitamisel teinud ära tänuväärse töö. Ta on kogunud kohapärimust pärandkultuuri kaardistamise ja uurimise käigus Riikliku Metsamajanduskeskuse puhkealadel ja looduskeskustes. Erinevalt sellealastest europrojektidest ei ole tema töö piirdunud üksnes objektide kaardilekandmisega, vaid kohapärimuslike teadete kõrval on uurija huviorbiidis olnud ka elulooline ja etnograafiline materjal, aga ka rahvaluule laiemalt. Triin on koostanud arhiivile oma kogutud materjalide põhjal ülevaate Oandu ümbruse kohapärimusest, aga ka Lääne-Virumaa, Tartu- ja Võrumaa traditsioonist. Kokku on materjali 23 tundi, sellele lisanduvad lindistatu mahakirjutused.

EV Presidendi rahvaluulepreemia saajad koos presidendiga: (istuvad vasakult) Leelo Kund ja Triin Kusmin, seisavad vasakult Margit Korotkova, Toomas Hendrik Ilves ja Age Kristel Kartau. Alar Madissoni foto.

Möödunud aastal täienesid Eesti Rahvaluule Arhiivi kogud nii vabatahtlike pärimusekogujate saadetiste, õpilaste ja tudengite töö kui ka TeateTantsu kogumisaktsiooni tulemusena. Ühtekokku lisandus üle 8000 lk materjali, peale selle rohkelt heli- ja videosalvestusi ning fotosid nii vanematel kui kaasaegsetel kandjatel.

Tuntavat täiendust tõi arhiivile 2011. aasta augustikuus toimunud TeateTants. Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi eestvedamisel korraldati augustis kogu Eestit kaasa haaranud teatetantsimine, kus erinevad tantsurühmad andsid kaheksa ööd ja päeva katkematult üksteisele üle teatepulka. Kokku tantsiti läbi 15 maakonna (1000 kilomeetrit), ettevõtmises osales 6000 inimest.

Teatetantsuga liitus tantsupärimuse kogumise aktsioon, mille käigus teatepulga vahetas välja mälupulk ning TeateTantsus osalevad tantsurühmad panid mälupulkadele kirja oma rühmapärimust, lisasid fotosid, videoid ja muid materjale. Kokku täideti 189 mälupulka, mille kogumaht ulatub umbes 77 gigabaidini.

Erinevat pärimuslikku materjali on väga heal tasemel kogutud Eesti eri piirkondadest. Kaie Humal ja Vello Kütt jätkasid Võrtsjärve-äärsete külade pärimuse, ajaloo ja kultuuriloo kogumisega, Arvi Liiva Palamuse kihelkonna traditsiooni jäädvustamisega.

Sihtasutus Rebala Fond viis Rebala Muinsuskaitseala muuseumi kuraatori Triin Äärismaa juhtimisel 2011. aasta juulist kuni novembrini läbi välitööd Jõelähtme kihelkonnas. Projekt oli suunatud Jõelähtme piirkonna noortele ja kohalikele kultuurihuvilistele, tekitamaks ja süvendamaks neis huvi pärimuse ja selle kogumise vastu. Projekti toetas Leaderi meetme kaudu PRIA. Välitöödel osales seitse noort kogujat

ning intervjueriti ja salvestati seitsetteist kohalikku elanikku. Vestluste temaatika keskendus esmajoones Jõelähtme kihelkonna tähenduslikele paikadele, laiemalt aga ka küla- ka isikuloolisele ainesele. Kõigi intervjuude litereeringud (277 lk) on nüüdseks jõudnud ERA digikäsikirjakogusse.

Anni Oraveerilt laekus mullu 180 lk pimedate pärimust ja murdejutte, Kaleph Jõulult 102 lk materjali. Arvi Liiva saatis anekdoote ja digifotosid Palamuse kihelkonnast Patjalast, Anna Rinne kaastöö “Teater ja mina”, Maret Lehto Muhu laule Jaan Pautsilt, August Vokilt ning mälestusi Pauliine Vapperist ja Jaagu Juulast. Ellen Randoja on üles kirjutanud pajatusi, laule, pulmakirjeldusi jm, Anu Soon kaasaegset pulmakombestikku, ütlosti ja mitmesuguseid uskumusi, Jaan Malin netinalju jm, Kaie Humal ja Vello Kütt jätkasid Võrtsjärve-äärsete külade pärimuse, ajaloo ja kultuuriloo kogumist.

Suured ja sisukad kaastööd on kodu-uurija Oskar Raudmetsa (1914–2003) käsikirjad: 249 lk Harjumaad puudutavaid folkloorseid kirjapanekuid, ning Vassili Kolga pärand: laulud, Simiste küla ajaloo alane materjal, omalooming jm, selle mahuka kogumi andis muuseumile üle koguja tütar Esperinda Meikar.

Eda Kalmre vahendusel jõudsid arhiivi laste jutuvõistluse “See juhtus Toomemäel” kirjutised, võistluse läbiviija oli Epp Nõges Tartu Linnaraamatukogust.

Rahvaluule arhiivi kogud täienevad ühe rohkem erinevate kultuuride ning rühmade, näiteks Eesti diasporaa pärimusmaterjalidega. Igor Tõnuristilt laekusid 1980. aastatel Siberi setudelt ja eestlastelt lindistatud materjalid (vahendas Anu Korb), Aivar Jürgensonilt Siberi eestlastelt ja setudelt 1999–2000 ning Brasiilia ja Argentina eestlastelt 2007 ja 2009 lindistatud kassetid ja helifailid.

Arhiivi kaastööliste hulgas on seekord jälle tudengeid. Eleene Sammler tõi seoses oma bakalaureusetööga teaduskäibesse ning andis arhiivile üle laste kirjad jõuluvanale, mis olid aastail 2009–2010 pandud Tartu jõululinna jõuluvana postkasti. Kirjad on väga meeleolukad ning räägivad laste ja ka pisut suuremate inimeste soovide kaudu nende lootustest, tahtmistest ja unistustest.

Tallinna Ülikooli Kunstide Instituudi koreograafia osakonna tudengid Sille Kapperi juhendamisel filmisid ja kirjeldasid oma kogumispäevikutes 2011. aasta Viljandi pärimusmuusika festivali spontaanset tantsuelu. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia tudengid Janika Orase juhendamisel on 2011. aastal teinud välitöid Kihnus ja Setumaal ning andnud arhiivile üle filmimaterjali paasapäevast Obinitsas, Mere päevast Kihnus, intervjuusid jm välitöödel kogutut.

Nii kirjandusmuuseumi rahvast kui ka laiemat üldsust rõõmustab kindlasti üks lõpulejõudnud suurtöö. Nimelt on nüüd tervikuna digiteeritud ja võrgus vaatamiseks kättesaadavad Jakob Hurda rahvaluulekogu köited. Kokku on neid 115 tuhat lehekülge, 162 köidet. Sama projekti raames loodud failihoidla Kivike (<http://kivike.kirmus.ee>, Kirjandusmuuseumi Virtuaalne Kelder) võimaldab kogu kirjandusmuuseumi üha kasvavaid digitaalkogusid säilitada turvaliselt (vastavalt tänapäeva nõudmistele) ja parandab oluliselt meie kogude kättesaadavust veebi kaudu. Projekti juht on Kadri Tüür, IT-lahenduse teostaja AS Piksel.

Kuid materjali digitaliseerimine ei võta meilt vastutust paber kandjate nõuetekohasest hoidmisest. Hiljuti pääses muuseumi juurdeehitustööde käigus hoidlatesse vesi. Kahjustada said mitmed arhiivraamatukogu ning Eesti kultuuriloolise arhiivi trükised ja käsikirjad. Kuid muuseumile töörohked ajad töid välja selle, mida tuleb toonitada ka rahvaluule arhiivi kaastöötajate austamisüritusel – vabatahtliku töö hindamise ja

hoolimise olemasolu. Muuseumi üleskutsele aidata kahjusaanud trükiseid korrastada, reageeriti aktiivselt. Abistamas käisid mitmed kirjandusmuuseumi endised töötajad, Tartu pensionärid, Tartu Ülikooli tudengid ja vilistlased, Jaan Poska Gümnaasiumi õpilased eesotsas eesti keele õpetaja Kristina Udega, Tartu Kutsehariduskeskuse personalitöö praktikandid.

Kirjandusmuuseum tänab kõiki oma vabatahtlikke abilisi ja kaastöölisi!

Astrid Tuisk

Noorte hääled 2012

Seitsmes konverents “Noorte hääled” toimus 25. aprillil Eesti Kirjandusmuuseumis ja 26. aprillil Eesti Rahva Muuseumi näitusemajas, konverentsi toetasid Eesti Kultuurkapital ja Tartu Nefa Rühm.

Tartu Ülikooli (TÜ) magistrant Lona Päll analüüsis keskkonnakogemust ja folkloori Kakerdaja raba näitel. Ettekandja oli intervjuueerinud kohalikke elanikke, giide ja loodusfotograafe, kellest enamik olid sündinud mujal. Samuti oli L. Pällil võimalus vaadelda mõningaid säilinud külalisraamatuid, kuhu rabakülastajad olid teinud sissekandeid. Ettekandja võis tõdeda, et giidid loovad uut pärimust, pikaajalise rabaskäimise kogemusega inimesed aga kipuvad raba vältima tarbijalikkuse ja turismi tõttu. Rabal on seal elanute eluloojutustuses kindel koht, ülevõetud kohapärimus on sisserännanutel aidanud kohaneda.

Eesti Humanitaarinstituudi doktorant Kristiina Tiideberg kõneles Virumaa tsässonatest, võrreldes neid Setu ja Eesti lähiümbruse tsässonatega. Põhirõhk oli Iisaku tsässonatel ja sealsetel poluvernikutel ning nendega seostuvatel ajaloolistel ja folkloorsetel momentidel. Säilinud on erinevad pärimuslikud lood kabelitest, samuti on võimalik kasutada mitmeid ajaloolisi märkmeid ja varasemaid uurimusi. Ettekandja sooviks oli avada laiemalt rahvaliku õigeusu tavad ning osutada põliselt Eesti aladel elanud religioossete rühmade paljususele ja usukommete mitmetahulisusele.

TÜ etnoloogia bakalaureusetudeng Liset Marleen Pak keskendus memoraadile ning selle kollektiivsele aspektile isikliku ja lähisõpruskonna kogemuse põhjal. Ettekandja analüüsis koolipõlves ühe vaimude väljakutsumise seansi järel tekkinud memoraate ning võrdles informantide detailitäpsust ja jutumotiive, lähtudes ühtlasi jutustajate isiklikest uskumustega seotud seisukohtadest. Kuulajaskonnas tekitas elevust avastus, et kõnealune memoraat on koolipärimuse kogumise raames ühe variandina talletatud ka arhiivi.

Tallinna Ülikooli (TLÜ) magistrant Anna Jevtšišina esitles oma bakalaureusetöö tulemusi. Uuritavaks teemaks olid viha ja vihtlemisega seotud maagilised toimingud eesti vanemas ja tänapäeva saunatraditsioonis. Ettekandja oli küsitlenud informante Väike-Maarja alevisaunas ning internetis saunasõprade klubide kaudu. Ettekandja võis tõdeda, et ehkki mõndagi vanemast maagilisest ja praktilisest pärimusest teatakse, ei